

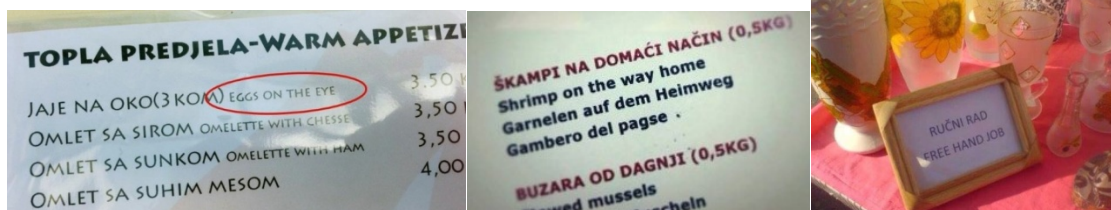
30. 9. 2016. godine, Međunarodni dan prevoditeljica i prevodilaca

NEĆE JEZIK NEGO PRAVO

Jezik i birokratija

Sandra Zlotrg: Dobar dan, dobra večer. Drago mi je da ste tu večeras sa nama. Govorit ćemo o prevodenju, prevodilačkim izazovima, kvalitetu prijevoda i standardizaciji prijevoda u BiH. Moji gosti i sagovornici su dugogodišnji prevodioci. Oni se i profesionalno i akademski bave prijevodom. Iza nas u pozadini možete vidjeti primjere sa smiješnim, i ne tako smiješnim primjerima. Izvolite, predstavite se.

Feda Imamović: Dobar dan svima. Ja sam Feđa Imamović. Profesor sam i magistar engleskog jezika i književnosti i prevodilačkih studija. Profesionalni sam prevodilac za engleski jezik. Viši sam asistent na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Zenici gdje sam angažovan na devet predmeta. Profesionalnim prevodilačkim radom bavim se posljednjih osam-devet godina. Na tom putu sam se susreo sa kojekakvim prevodilačkim izazovima. Mislim da će biti sjajno da razmijenimo neka iskustva na ovom druženju. Ovi primjeri su više

tužni nego smiješni jer su zaista naša stvarnost. Zbog toga smo se danas ovdje i okupili, da ukažemo na probleme i izazove s kojima se susrećemo.

Ardian Adžanela: Poštovanje, pozdrav svima. Ja sam Ardian Adžanela, sudski tumač za engleski i albanski jezik. Svoj prvi kontakt sa lingvistikom imao sam u Australiji gdje sam studirao i živio. Tamo sam postao član organizacije na državnom nivou koja se zove National Accreditation Authority for Translators and Interpreters i dobra stvar te institucije je što možete uporedo proći kroz niz obuka kako biste se usavršili u svijetu prevođenja. I za tekstualno i za usmeno prevođenje. To je bilo dobro i korisno iskustvo za mene. Po povratku u BiH našao sam se okružen međunarodnom zajednicom gdje sam probao primijeniti ono što sam naučio u Australiji. Vidio sam da zaista postoje brojni izazovi u svijetu prevođenja: od standardizacije dijalekata, različitih oblasti u kojima treba prevoditi i sl. Većina tih izazova još uvijek je aktuelna. Neke ćemo pokriti ovdje, a neki će ostati trajno aktuelni. I to zbog činjenice da se jezik stalno mijenja, i da ga stalno treba pratiti. Mislim da je to bit svega – koliko smo vrijedni u smislu praćenja jezika. Dvadesetak godina bavim se prevodilačkim poslom. Akreditiran sam od strane navedene institucije, a akreditiran sam i ovdje u BiH, na nivou Kantona Sarajevo, a zatim na nivou Federacije BiH. A to ne znači ništa ukoliko niste „odgovorni“ prevodilac. Mislim da je tu bitna razlika. Da li poslu pristupamo odgovorno ili manje odgovorno? Mislim da će promjenu iznijeti na čistač upravo ljudi koji odgovorno pristupaju ovom i drugim poslovima.

Sandra Zlotrg: U publici su prevoditeljice i prevoditelji, lektorice, tako da ćemo imati i diskusiju poslije, jer je ovo zamišljeno kao razmjena iskustava. Prva tema – prevođenje je zanat. Prevođenje se donekle može naučiti, a onda se mora griješiti pa na greškama učiti. Kada neko završi četiri ili pet godina fakulteta, da li je prevodilac, odnosno prevoditeljica?

Feđa Imamović: Nekada imate studente koji su tek na prvoj ili drugoj godini studija, a koji pokazuju veliki afinitet i sposobnost kada je u pitanju prevođenje, pa već tada pokazuju

naznake da mogu izrasti u dobre prevodioce. Međutim, da biste postali prevodilac, taj put je poprilično jednostavan – počnete prevoditi. Da biste postali *dobar* prevodilac, morate raditi pet stvari: 1. Trebate voditi računa o maternjem jeziku, njegovati maternji jezik i čitati i opismeniti se što više na maternjem jeziku. Mi se, nažalost, suočavamo sa činjenicom da veliki broj prevodilaca ili ljudi koji sebe nazivaju prevodiocima nisu dovoljno obrazovani i nisu dovoljno elokventni, nisu dovoljno načitani, te najmanje pažnje posvećuju maternjem jeziku na koji trebaju prenositi značenje. 2. Posvetiti dovoljno pažnje stranom jeziku s kojeg prevodite. 3. Rad. 4. Rad. 5. Rad. Prema tome, tri ključne stvari su rad, rad i rad. Uz mnogo rada možete vremenom postati dobar prevodilac. Fakultet vam za to nudi tek osnovu. Nažalost, studenti koji završe studiji engleskog jezika i književnosti automatski se smatraju prevodiocima. Bojim se da to nije slučaj. Takvi studenti su često pali na svojim prvim značajnijim prevodilačkim ispitima. A to je onaj ispit kada se nađete u stvarnom svijetu i prepušteni ste klijentu na volju.

Sandra Zlotrg: Koliko mogu pomoći neke spocijalizirane obuke za prevodioce i prevoditeljice i da li je možda rješenje u saradnji sa iskusnijim kolegama i kolegicama?

Ardian Adžanela: Svakako. Ja bih samo prenio iskustvo iz Australije. Asocijacija je imala za cilj upravo ići u korak sa aktuelnostima. Ljudi koji su bili članovi te institucije vidali su se i van zvaničnih sastanaka, komunicirali su kada imaju neku jezičku dilemu. Mislim da upravo ta vrsta kontakta može na našim prostorima značajno doprinijeti nastanku neke spontane standardizacije. Mislim da je to jedan segment za koji bih slobodno rekao da nedostaje na našem području. Specijalizacije možemo imati, to je stvar pojedinca da li će ih ozbiljno shvatiti, ali aktivnost u okviru nekih udruženja može značajno doprinijeti poboljšanju kvaliteta prijevoda i standardizaciji. Važno je da, kao u Australiji, postoji izražena volja da se prati šta se zbiva u jeziku i da se stvori standard u prijevodima.

Sandra Zlotrg: Kada se govori o prijevodu, postoji književno prevođenje, postoji tehničko prevođenje, pismeni, usmeni prijevod, lokalizacija, onda u okviru usmenog prevođenja konsektivno i simultano prevođenje.. Na fakultetu se manje-više sve uči, nešto manje, nešto više, ali da li književni prevodilac može prevoditi tehničke stvari, odnosno da li bi se prevodilac trebao specijalizirati i, Feđa, kako si se ti fokusirao na teme kojima se baviš?

Feđa Imamović: Najprije moram reći da je na samom početku važno definisati šta je prevođenje. Imao sam priliku pitati studente četvrte godine Odsjeka za engleski jezik i književnost – šta je to prevođenje? Nisam dobio nijedan zadovoljavajući odgovor. To pitanje ponavljam već nekoliko godina svakoj generaciji kada dođu na Savremeni engleski jezik VII, predmet na kojem se možda i najviše radi na vježbanju prevodilačkih vještina, iako sam silabus predmeta ne predviđa vježbanje prevođenja kao takvog, već usavršavanje jezičkih vještina, gdje je prevođenje jedan od načina na koji usavršavamo jezičke vještine. Mi na fakultetu u Zenici, a i ovdje u Sarajevu, nemamo konkretno predmet koji se bavi prevođenjem. To se kasnije radi na magistarskom studiju. To je zbog toga što je koncept prevođenja pogrešno shvaćen. Prevođenje nije zamjena leksičkog materijala jednog jezika sa odgovarajućim leksičkim materijalom drugog jezika. Prevođenje je u suštini prenošenje značenja izraženog u jednom jeziku, na drugi jezik. S tim da se to značenje izražava riječima koje su samo gradivni elementi, poput cigle na kući koju pravimo. Ne možemo zamijeniti cigle žute boje ciglama crvene boje. Dakle, značenje je ono što je kodirano iza tih riječi. Kada shvatimo da prevođenjem prenosimo značenje izraženo riječima na jednom jeziku na određen način, uz značenje na nekom drugom jeziku, tada ćemo shvatiti o čemu se tu radi. Kad ste me pitali vezano za književno, tehničko i dr. prevođenje, smatram da prevodilac opće struke ne može biti dobar prevodilac. Ima toliko različitih registara u kojima je mnogo različitih specifičnosti, pa je bitno jasno odrediti na početku karijere kojim vrstama prijevoda ćete se baviti. Možete vi prevoditi sve što vam dođe pod ruku i često smo na to primorani, ali ako prevodimo sve, nikada nećemo imati priliku da se profiliramo i da se izbrusimo poput dijamanta u jednom polju. Ne mora biti jedno, to mogu biti tri-četiri polja, ali da su to vaša polja u kojima ste eksperti. Ako ste dobar tehnički prevodilac, vrlo je teško da ćete taj kvalitet

prijevoda koji postižete u tehničkom registru postići u domenu književnog prijevoda. Ne kažem da je to nemoguće, ali govorim da je vrlo važno odrediti sebi nekoliko polja u kojima ćete postati zaista pravi stručnjaci. Ne slažem se sa onom krilaticom da prevodilac može prevoditi sve. Može, ali kako?

Sandra Zlotrg: Često se kaže da prevoditeljice i prevodioci moraju sve znati. Ono što je Feđa govorio o prijenosu značenja, to je dobro kada imate vremena i kada radite na pismenom prijevodu. Šta je sa usmenim prijevodom? Kakvo je, Ardiane, Tvoje prvo iskustvo sa kabinom? Da li si bio *bačen* ili si imao neku obuku prije toga?

Ardian Adžanela: Moram priznati da se ne bih usudio ući u kabinu bez prethodne obuke. Igrom okolnosti imao sam priliku da prođem kroz niz obuka za takozvano simultano prevođenje. To mi je dalo neko ohrabrenje, snagu da mogu ući u kabinu. Rekao bih da se tu radi o skoro tri različita posla: simultano, konsekutivno i pisano prevođenje. U mozgu se odvijaju različiti procesi te ih stoga treba tretirati kao tri različita posla, bez obzira što ih imenujemo zajedničkim imenom – prevođenje. Uvijek postoji trema, strah, bar u mom slučaju, ali se vraćam na krilaticu *Repetitio est mater studiorum*. Nju šablonski možemo primijeniti manje-više na sve oblasti. Igrom okolnosti vidio sam da mi bolje leži simultano nego konsekutivno prevođenje koje zahtijeva niz drugih vještina i metoda pamćenja i sl. Mislim da je suština u spomenutoj krilatici.

Feđa Imamović: Dodao bih nešto vezano za simultani prijevod. To nije samo stvar znanja. Možete biti vrstan jezički stručnjak, a jako loš simultani prevodilac. Zato što je tu potreban trening. To je vježba memorije, gdje je mozak pod konstantnim naponom i, naravno, prevodilac nikako ne može biti sam u kabini. Uvijek morate imati zamjenu. Nikada nemojte prihvatati da radite simultani prijevod ako vam nisu osigurali zamjenu. Zbog toga što je to veliki fizički napor za mozak. Za konsekutivno je potreban nešto drugačiji trening, trening memorije, da ste u stanju da zapamtite ono što je već izgovoreno i da to prenesete na jezik cilj, te da ste pri tome jako vješti u uzimanju bilješki. Morate biti toliko spremni i uvježbani da znate da uzimate bilješke i da tačno znate koji simbol šta znači, jer nemate vremena da pišete rečenice. Uzimate kratke bilješke, imena, brojeve, tajne napomene i sl. To je sposobnost da se vratite nakon trideset sekundi ili minutu nakon što je govornik završio i da se, služeći se bilješkama, sjetite svega, da ne propustite niti jednu vitalnu informaciju, da ne prenesete pogrešno neko značenje, što je ključna stvar, da ne oduzmete ništa od značenja i da ne dodate ništa što nije rečeno. Ono što je najgore, da popamtite sve te brojeve i da ih pročitate nakon što ste ih napisali. Desna i lijeva polovica mozga zadužene su za različite

stvari. U jednoj je jezički centar, u drugoj matematički. Mislim da je prevodiocima i kod simultanog prijevoda najveći problem sa brojevima. Tu se dešava da prevodilac najčešće doživi pad. Na brojevima i na imenima. Prema tome, trening i praksa – *Practice makes everything perfect*. Možete biti sjajan jezički stručnjak, ali loš konsektivni ili simultani prevodilac, ako niste dovoljno uigrani.

Ardian Adžanela: Nadovezao bih se na ovo što je Feđa rekao. Vi ćete kroz vježbu uvidjeti šta je ono što vama najviše leži. Pojedine kolege su uvježbavale brzi način pisanja, inačice, kratice i sl. Vremenom su uvidjeli da im to ne odgovara, pa su izmislili svoj sistem. Neki su ljudi uvidjeli da mogu kombinovati. Zapisati nešto od riječi, pa se više fokusirati na brojeve. Dakle, vremenom uvidite šta je ono što vam najviše leži. Mi smo, nažalost, sredina u kojoj zasad ne postoje mehanizmi nekog institucionalnog treninga, obuke. Sami se moramo snalaziti. Jedan od izazova prevodilaca na našem području je taj što se moramo sami dovijati i snalaziti kako bismo bili u formi. Što se ne može biti ako se oslonite samo na posao koji je uglavnom tu i tamo prisutan na našem tržištu.

Feđa Imamović: Dok smo na ovoj temi. Imao bih dodati da živimo u vremenu kada je klijent uvijek upravlja. Međutim, klijenti često ne biraju ni način ni sredstva. Neki dan sam dobio poziv da konsektivno prevodim jedan sastanak. Bez prethodne najave, prevodilac je otkazao u posljednjem trenutku, pripremu nisam nikakvu imao, niko me nije o tome obavijestio. Međutim, oni su htjeli da se prijevod radi simultano, što je potpuno van svake pameti. Klijenti ne shvataju ozbiljnost ove profesije. Smatraju da ste mašina na kojoj postoji dugme koje možete pritisnuti. Nemojte dozvoliti sebi ako se niste bavili simultanim ili konsektivnim prevođenjem da upadnete u takvu zamku i doživite prevodilački pad jer ste bili u finansijskoj krizi. Nikada nisam prihvatio simultani prijevod bez pripreme. To je osnovna stvar koju zahtijevam da mi se dostavi. Moram imati materijale o kojima će se govoriti. Često sam prevodio velike konferencije iz oblasti molekularne biologije. Ti ljudi su većinom bili inostrani klijenti koji bi mi dostavili često kompletne disertacije, članke, govore koje će govornici govoriti bez i najmanjeg odstupanja od napisanog. Prema tome, vrlo važno je imati dobru pripremu. Nećete materijal prevoditi pismeno, zatim čitati, pa da to bude simultani prijevod, to bi bio dupli posao, ali morate imati dobru bazu. Nemojte dozvoliti da klijenti upravljaju vama, te da upravo iz tih razloga što je njima prevodilac na pola sata prije sastanka otkazao saradnju vi uskačete i bukvalno skačete u bunar bez dna. Ma koliko bili dobri i stručni u prevođenju i dobro poznavali jezik izvor i jezik cilj, možete imati velikih problema sa ovakvim zadacima. Klijenti ne shvataju da je priprema ključna.

Sandra Zlotrg: U više navrata sam slušala svoje kolegice dok su prevodile iz kabine da vidim kako to izgleda, pa sam pokušavala u sebi da prevodim i vidjela da mi poslije minute nije dobro. Svi mislimo da ako znamo strani jezik da znamo nešto prevesti. Ne znate šta je prijevod dok ne pokušate prevesti. Ali, šta je loš prijevod? Prijevod kojem se smijemo ili nešto drugo?

Ardian Adžanela: Mislim da smo svi ovdje svjesni tih izazova. Standardi su opali u svim poljima, pa tako i u polju prevođenja, što je opet refleksija stanja u društvu. Tržište je takvo da toleriše nešto što bismo mogli nazvati lošim prijevodima. Pitanje je koliko se mi možemo izboriti da zaštitimo vlastiti integritet i integritet profesije. Zato vjerujem da su udruženja mogući mehanizam zaštite standarda, integriteta i struke. Ne moramo izmišljati toplu vodu, možemo vidjeti šta se radi u susjednim zemljama ili negdje dalje. Udruženja mogu biti glasnogovornik za struku. Navest ću primjer šta je radila institucija iz Australije. Ona je redovno obavještavala druge organizacije i institucije, pozivala ih na sastanke, upoznavala ih sa izazovima prevodilačkog posla, sa standardima i onim što bi oni trebali očekivati od prevodioca. Recimo, u ovoj situaciji koju je Feđa naveo, upoznavala ih da će ispaštati kvalitet prijevoda ukoliko u zadnjem trenutku dovedemo nekog rezervnog prevodioca. Sve ove stvari koje su standardni izazovi prevođenja, svugdje, ne samo kod nas, bili su na dnevnom redu tih sastanaka koje bi organizovala ova institucija. Time se šira javnost upoznaje sa ovom profesijom koja je igrom okolnosti u našem društvu degradirana, pa se zasad samo pojedinci mogu izboriti sa tom odgovornošću, nekim etičkim stavom, da ne uzimamo svakakve prijevode i da se ne dovodimo u situaciju da kompromitujemo i vlastiti integritet i integritet profesije. O lošim prijevodima ne bih govorio, mislim da je ovo što vidimo ovdje više za humor. Jedan od ozbiljnijih izazova jeste kada imate tekst koji je prilično besmislen i treba ga prevesti na engleski. Nije bitno o kojoj se struci radi: *Navedene oblike ekstremizma u BiH i dalje karakterizira učešće u ilegalnoj nabavci, posjedovanju, preprodaji i upotrebi oružja i MES-a*, pri tome ne objašnjavaju šta je MES-a, *zaostalog iz rata, što ovu pojavu čini i dalje sigurnosno upozoravajućom, ali ipak u manjem obimu, s obzirom da su i predmetne aktivnosti po sadržaju i intenzitetu u promatranom periodu bile znatno manjeg intenziteta*. To je jedan od izazova. Vi dobijete tekst koji je pun ovakvih gluposti.

Sandra Zlotrg: Pitanje je da li će u prijevodu ostati tako besmisleno ili ćete to srediti?

Ardian Adžanela: Vraćam se na odgovornog prevodioca kojem nešto neće dati mira pa će morati kontaktirati instituciju, što je jako teško. To je veliki izazov. Ako smijem sebi dati za pravo da generalizujem, mislim da općenito u našim tranzicijskim društvima nedostaje

dvosmjerna komunikacija, komunikacija sa institucijama koje imaju bahat stav prema drugima. Uglavnom, to je jedan od značajnih izazova sa kojima se susrećemo.

Sandra Zlotrg: Rekao si, Feđa, da je klijent uvijek upravu. Ne bih rekla da je upravu, već da je njegova zadnja. Koliko smije prevodilac postavljati pitanja, tražiti objašnjenja za termine, dokle ide granica? Jednako kao u književnom prevođenju, koliko često možemo koristiti ono *op. prev.* ili *prim. prev.*?

Feđa Imamović: Vama niko ne brani da postavljate pitanja. Često kada se susretnem sa nekom nejasnom konstrukcijom u izvoru, pri prijevodu na jezik cilj, ako to meni nije jasno, ja to ne mogu ni prevesti. Prema tome, vraćam se na ono da mi prevodimo značenje, dekodiramo riječi, pretvaramo ih u značenje i onda to značenje izražavamo riječima na jeziku cilju da bismo dobili smislenu cjelinu. Ako prevodilac ne razumije određeni iskaz na jeziku s kojeg prevodim, logično je da to ne mogu ni prevesti. Tj. mogu prevesti doslovno i vrlo je vjerovatno da ću proizvesti čak i konfuzniju konstrukciju na jeziku cilju. Tu imamo dva puta, jedan je linijom manjeg otpora, prevedemo to doslovno i nije nas briga kako će to razumjeti i hoće li razumjeti onaj ko bude konzumirao taj prijevod. Drugi put je da budemo odgovorni prevodioci, te da kontaktiramo klijenta i tražimo pojašnjenje. Ali i tu imamo problem, jer ako postavljate previše pitanja, bez obzira što je tekst izvor konfuzan i što je loše sročeno i nema smisla, klijent može steći dojam da ste nekompetentni i da ste loš prevodilac. Napominjem da su to ljudi koji su često jezički laici i brinu se samo za biznis. Ili to može koristiti kao izgovor čak i ako to ne smatra. Dakle, klijent može reći da prevodilac ne razumije materiju. Ako ne pitate riskirate da vam sutra lektor vrati tekst i traži da kontaktirate klijenta za pojašnjenje. Neki prevodioci pribjegavaju jednom rješenju, a neki drugom. Vezano za taj *prim. prev.*, ja koristim pojašnjenja u dogovoru sa klijentom tamo gdje smatram da je potrebno pojasniti nešto publici koja konzumira taj prijevod i koja ne razumije o čemu se tu radi. Tu se moram dotaći kulturološki specifičnih pojmova i onoga što mi u prevođenju nazivamo „neprevodivim“. Ja ne smatram da postoji bilo šta što se ne može prevesti, mislim da se sve može prevesti, čak i ti kulturološki specifični termini koji postoje u jednoj kulturi, a ne postoje u drugoj kulturi, mogu se prevesti opisno, da se onome ko konzumira prijevod, tj. publici koja čita prijevod, približi to nešto iz te neke daleke kulture. Dotaknut ću se „ćevapa“. Često sam viđao prijevod *ćevapa* kao *meatfingers*. Kada bismo uradili *backtranslation*, dobili bismo *prsti od mesa*, što je notorna glupost. Prevesti ćevape kao *meatfingers* ili *meatballs*, što se opet može dvojako tumačiti, je glupost. Za mene je to još malo pa krivično djelo. Da dođem u zemlju gdje mi je nepoznata kultura i vidim da se jelo zove *meatfingers*, vjerujte da

ga nikada ne bih naručio. Moramo imati mjeru, moramo znati šta i kako prevoditi i moramo biti jako oprezni, jer naši prijevodi moraju da proizvedu isti efekat kod čitaoca koji to čita na stranom jeziku, kao onaj izvorni tekst koji proizvodi određene emocije, mirise i boju dok ga konzumira čitalac ili govornik jezika na kojem je napisan.

Ardian Adžanela: Nakratko bih se nadovezao, mislim da će ovo svakako doći do savjesnih prevodilaca. Moje pitanje je kako spriječiti manje savjesne prevodioce da stvaraju standard? Odgovorni prevodioci će ovo svakako shvatiti. Ali kako uticati na manje odgovorne prevodioce, privući ih da se educiraju? Također, treba napraviti razliku između grešaka i nečega što stalno radite, što vam je standard. Dakle, treba raditi na tome da se standard poboljša. To me vraća na ono što smo govorili o komunikaciji između prevodilaca i institucija. Ta se karika u našem društvu izgubila i trebalo bi je povratiti.

Sandra Zlotrg: Feđa, pošto si nedavno otvorio svoju prevodilačku agenciju, koja je razlika kada si *freelance* prevodilac, kada radiš za agenciju i kada imaš svoju agenciju? I Ardian je u [svom tekstu](#)¹ govorio kako nam treba moderna prevodilačka agencija koja će imati dvosmjernu komunikaciju i sa klijentom i sa prevodiocem, da treba biti neko ko je iskusniji da prenosi znanje.

Feđa Imamović: Kao honorarac radim posljednjih osam godina. To je vrlo interesantno dok se od toga ne umorite, jer radite s klijentima iz cijelog svijeta, privatni život vam trpi jer ste na neki način prinuđeni da budete dostupni dvadeset četiri sata dnevno. Taj posao ima svoju težinu, jer da biste bili konkurentni na tržištu i zadržali svoje klijente morate im biti dostupni dvadeset i četiri sata. Radim s klijentima od Australije do Sjedinjenih Američkih Država. Po cijeli dan sam dostupan i po cijeli dan mi dolaze mejlovi iz svih krajeva svijeta. Kad ja legnem spavati, Australija se probudi i šalju mi prijevode. Naporno je i bojim se da tu čovjek izgubi kontrolu nad samim sobom. Uđete u mašinu, jako je stresno i zamorno, svaki klijent ima svoje zahtjeve, svaki klijent želi najviši mogući kvalitet prijevoda uz kratke rokove. Vraćam se na ono da su prevodioci degradirani i smatramo se mašinama koje se uključe i prevode. Klijenti su nemilosrdni, a da biste tu opstali morate postati mašina, ako to niste, onda ima drugi neko ko je mašina i ko će vas zamijeniti. Nakon pet i po godina aktivnog bavljenja prevodjenjem kao honorarac odlučio sam se da pokrenem svoju prevodilačku kompaniju i trebalo mi je tri godine da to postavim na noge. Nisam žurio, htio sam da to bude temeljito, kvalitetno, da budemo na usluzi internacionalnim klijentima. Napravio sam interesantnu

---

¹ Prevodilački izazovi, kvalitet i standardizacija prevoda u BiH. Dostupno na: <http://www.lingvisti.ba/>

priču, sa sjedištem u Sarajevu, ali radimo isključivo sa klijentima iz svijeta, malo, skoro pa nikako sa domaćim klijentima. Zato što sam se negativnim iskustvima naučio da je bolje raditi više sa zapadnim klijentima, nego sa istočnim, a sa našim nikako. Jednom prilikom sam imao situaciju u kojoj sam prevodio dokumente u ekonomskom registru, knjige su bile u pitanju, dogovorena je cijena s fizičkim licem iz Bosne i Hercegovine, definisali smo rokove, ja sam to ispoštovao, maksimalno se potrudio, odradio fantastičan posao, kad sam završio, ponosan sam poslao taj prijevod. On me pozvao telefonom i rekao da je prijevod fantastičan i zahvalio se što sam to uradio prije roka, ali da on smatra da to ne vrijedi hiljadu maraka, već da mi može dati petsto. Ja sam ostao zatečen. To je bilo na početku moje karijere. To nije proizvod, da napravite sto, pa se klijent ne pojavi da ga pokupi i vi to prodate drugom. Ovo je materija s kojom ne možete ništa, a nemate nikakav ugovor, a i da ga imate pitanje je koliko bi to pilo vode. Na kraju sam, vjerujte, jedva dobio i tih pet stotina maraka koje sam razmišljao da ne prihvatim iz nekog poniženja. Tada sam dosta naučio i na osnovu drugih iskustava s našim klijentima. Ovdje ljudi ne razumiju o čemu se tu radi. Kada sam objasnio koliko sam truda uložio u to, dobio sam odgovor da i njegova kćerka radi u kaficu za tristo maraka. To su čudni ljudi i čudni odnosi. Sa strancima su stvari drugačije. U većini slučajeva oni to uredno plate i zahvaljuju se do te mjere kao da ste to džaba uradili. Kada je riječ o prevodilačkoj kompaniji, tek smo na početku, pa se nadam da će biti prilike da surađujem i sa nekim od vas ako ste zainteresirani, tako da se uvijek možete javiti na sarajevo@linguance.com, pa možda bude prilike da surađujemo.

Sandra Zlotrg: Ardiane, isto pitanje, freelance ili agencija?

Ardian Adžanela: Vratit ću se na više puta rečeno. Mislim da agencija ima jači uticaj. Smatram da jedna agencija ili udruženje može doprijeti do javnosti i pojasniti zašto mi smatramo da je ova profesija na izvjestan način degradirana i neshvaćena. Potrebno je ono što zovemo PR, agencija bi mogla odigrati tu ulogu, a freelance nema taj domet. Drago mi je da je došlo do ovog skupa, pa ćemo vidjeti šta dalje. Možemo vidjeti kako druga udruženja funkcionišu, kako dopiru do javnosti. Dakle, postoji prostor koji se može iskoristiti da se javnosti približi nešto zanimljivo iz ove oblasti, kao naprimjer koji se psihološki procesi dešavaju kada neko prevodi. Zašto kada prolazite p gdje se lijepo objašnjava zbog čega je taj posao posebno naporan. Mislim da je to jedna od mogućnosti koju treba iskoristiti.

Sandra Zlotrg: Imala sam mnogo pitanja, ali pošto imamo još pet minuta, za kraj me zanima koje prevodilačke resurse koristite, koje rječnike, online resurse, da li koristite prevodilačke programe kao što je Trados?

Feda Imamović: Prevodilački alati, odnosno CAT tools ili Computer Aided Translation tools su u mom poslu od velikog značaja. Pogotovo sa internacionalnim klijentima, gdje nema posla bez toga, čisto iz ekonomskih razloga. Klijent svaki prevodilački projekat provuče kroz Trados ili drugi softver za prevođenje. To nisu alati za mašinsko prevođenje kao Google Translate. To su softveri napravljeni da prevodiocima olakšaju posao. Taj program automatski računa broj ponavljanja koja se pojavljuju u tekstu, a klijent vas ne plaća za ponavljanja. Većina klijenata zahtijeva korištenje tih prevodilačkih alata. Prednosti su što se osigurava konzistencija, jako bitna u registrima kao što je tehnički, medicinski i sl. Tu prevodite korisnička uputstva koja mogu imati preko tristo stranica, a vi ne možete napamet znati kako ste preveli termin na dvadeset šestoj stranici, a on se pojavljuje opet na osamdeset četvrtoj. Ti alati nam omogućuju da pratimo termine i izraze koji se javljaju ranije i kasnije u tekstu i da budemo dosljedni. U biti, sve zavisti od registra, za mnoge registre nemamo adekvatne rječnike, pogotovo ne kada su u pitanju naši jezici. Tada se koristimo raznim terminološkim bazama koje su također pune nepotpunih prijevoda, pogrešno prevedenih termina, pa onda vi to ispravljate, pa ukazujete klijentu i borite se da se to ispravi, pa objašnjavate zašto je to pogrešno, pa se on i dalje ne slaže, pa kontaktira prevodioca koji je prije tri godine to radio, pa taj prevodilac kaže da je on upravu, pa vi kažete da nije, pa tražite treće mišljenje. Ja imam sigurno pedeset rječnika za različite jezike, budem okružen njima, gledam u jednom, drugom, trećem i petom, pa onda odmorim malo pa nastavim kasnije.

Ardian Adžanela: Ne bih ponavljao već rečeno. Dodao bih da danas igrom sretnih okolnosti imamo internet. Ja uglavnom prevodim administrativno-pravnu oblast. Na našem području je malo rječnika, recimo, iz kriminalistike. Nedavno je kolegica koja dugo prevodi tu oblast napravila jedan veći glosar, da ga ne nazovem rječnikom, on je zaista koristan jer je baziran na ličnom iskustvu, radu sa tzv. izvornim govornicima engleskog jezika, navodi i kontekste i drago mi je da je koristila više izvora kao rječnike, internet i sl. Ne možemo se samo osloniti na rječnike. Postoje riječi koje se u rječnicima navode, ali se u stvarnom engleskom više ne koriste, kao *book of rules* za *pravilnik*. Jezik se mijenja, ali postoji tendencija u komercijalnom prevođenju da se ubaci prva riječ koja se vidi ne vodeći računa o kontekstu. Kod kolegice je to dobro objašnjeno, ponuđen je kontekst, recimo, zašto *competence* nije *nadležnost* u većini konteksta nego su to *vještine*. Jedna od bitnih referenci su institucije koje ćemo naći na internetu, institucije u Americi, Kanadi, kao jedan od izvora i resursa.

Sandra Zlorg: Ponovo ćemo se naći i nastaviti ovaj razgovor, nije kraj, ali voljela bih da se neko iz publike javi sa pitanjima ili da otvori novu temu. Izvolite.

Gošća 1: Predavanje mi je bilo jako zanimljivo, najzanimljivije mi je bilo ovo vezano za institucije i na koji način možemo mlade prevoditelje usmjeravati da prave manje grešaka. Na fakultetu su uglavnom smjerovi za profesore. Nekada je u Jugoslaviji u Ljubljani bio postdiplomski studiji iz prevođenja ako se steknu kompetencije sa dva jezika. Mi ni na koji način ne usmjeravamo studente da budu dobri prevoditelji. Kada se pravi književni prijevod, ja bih voljela da to pregleda neki iskusniji prevodilac, da bi i oni bili odgovorni prema poslu.

Feda Imamović: Ovdje imamo jedan osnovni problem, a to je problem ekonomske prirode. Vi prevodite književno djelo za izdavačku kuću. Oni vas angažuju kao prevodioca, plate vas koliko ste dogovorili honorar i smatraju da lektura nije bitna, zato što im lektura ne predstavlja ništa drugo do dodatni trošak. Hoćete li kao prevodilac biti dovoljno odgovorni da o svom trošku platite lektora da se ne brukate, to je nešto drugo. Ekonomska komponenta tjera prevodioce da ne angažuju lektore. Prevodilac mora otkinuti dio svog kolača i dati lektoru. To će neki raditi da sačuvaju obraz. Zadovoljit će se manjim dijelom kolača, ali će biti sigurni prije nego što stave ime na prijevod. Drugo, kada govorimo o prijevodu na strani jezik, smatram da treba zabraniti prevođenje prevodiocima koji prevode na jezik koji im nije maternji, osim ako nemate zaista dobrog lektora koji je izvorni govornik, koji može vaš rad lektorirati. Ako niste izvorni govornik jezika na koji prevodite, ne možete biti svjesni suptilnih, tananih razlika između značenja. Nešto što vama zvuči prirodno, izvornom govorniku može biti rogovatna konstrukcija. Ako govorimo o književnom prijevodu, to je nešto što je krivično djelo. Ne možete prevoditi na engleski jezik ako niste *native speaker of English*, kraj priče.

Gošća 1: Mislom da je jedno vrijeme bilo zabranjeno prevoditi na jezik koji nije maternji.

Feda Imamović: Međutim, imate prevodioce koji prevode s engleskog na maternji, pa dobijete prijevod koji ne možete uhvatiti ni za glavu ni za rep. Čim krenem čitati novine vidim da je to prevedeno s engleskog. Treba prenositi značenje, ne strukturu, ne riječi, ne leksički materijal. Naši studenti koji završe fakultet automatski se smatraju prevodiocima, a u toku četverogodišnjeg školovanja imali su samo dva časa sedmično maternjeg jezika u prvom semestru. To su polupismeni ljudi, oni ne znaju napisati *Obala Maka Dizdara*. Mi imamo studente prava koji nemaju časa maternjeg jezika u toku četverogodišnjeg studija, a treba da vode državu – polupismeni ljudi. Nemaju nijednog časa stranog jezika. Mašinci imaju engleski na tri godine na Univerzitetu u Zenici, a pravnici nemaju nijedan čas stranog jezika. Ja to emotivno doživljam jer sam se tokom svoje dosadašnje karijere nagledao toliko nebuloza. Pravnik prevodi tekst sa našeg na engleski, dostavlja ga meni na lekturu, ja kažem

radije bih to ponovo preveo nego lektorisao, jer su *tekuća pitanja* prevedena kao *liquid question*. Svaki komentar je suvišan.

Gošća 1: Da li bi se nešto popravilo ako bismo imali sistem licenciranja?

Feda Imamović: Ali vi ne možete nikome zabraniti da prevodi. Ne možete zabraniti nekome da se koristi tim prijevodima i da ih smatra ispravnim. Sve je to moguće tolerisati dok se ne desi greška koja dovodi u opasnost ljudski život. Prije godinu i po dana radio sam na projektu, u pitanju je prijevod aparata za dijalizu, odnosno tehničkog uputstva za taj aparat. Nisam radio prijevod, radio sam lekturu i prihvatio da kao *linguistic expert* uradim glavnu reviziju prije nego što se aparat stavi u upotrebu. Prijevod je radio kolega koji dugi niz godina radi na takvim i sličnim projektima, pa nisam ni sumnjao, što je velika greška. Čak i ako za nekog znate da je vrsni prevodilac i smatrate da se njegov rad ne treba detaljno analizirati, u svakom slučaju treba i dva puta više. Moguće je da ta osoba da to trećem licu kao dodatni *outsourcing*. Svi znamo koliko je dijaliza ozbiljna stvar, posebno dokumentacija u koju je bila uključena obuka osoblja koje će rukovati aparatom. Svaki od tih aparata ima svoj sistem mjernih jedinica, odnosno raspone prilikom podešavanja parametara. Tada nije bilo standarda. Mjerne jedinice definisane su pojedinačno za svakog proizvođača. Proizvođač je nevezao da je, recimo, 3.257 broj na koji morate podesiti pritisak na aparatu, dakle, 3,257 kada se prevede. U engleskom je tu bila decimalna tačka, jer postoji razlika u standardu. Prevodilac je to previdio, nije preveo tu decimalnu tačku u naš decimalni zarez. Aparat je moguće postaviti na tri hiljade dvjesto pedeset sedam, a ne na tri zarez dva pet sedam i pri tome vi možete raznijeti čovjeka. To je pritisak koji možete podesiti kada se aparat čisti vodom da bi došlo do potpune sterilizacije aparata. Kada biste čovjeka prikopčali na tri hiljade dvjesto pedeset sedam znate šta bi mu se desilo...

Sandra Zlotrg: Pošto nam iz susjedne prostorije sugeriraju da je kraj, da završimo, možemo razgovor nastaviti, uz sokove i kolačiće. Drago mi je što smo govorili o odgovornosti. Ono što si Ti, Ardiane, u tekstu potencirao, to bih da bude i zaključak: treba da polazimo od svakog prevodioca i prevoditeljice, pa onda da tražimo odgovornost i od klijenata i od firme itd. Svako od nas treba da se odgovorno bavi ovim poslom. Hvala vam još jednom.

Transkript uradio i sredio: Armin Stefanović